

Türkiye’de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*

Implementation and Evaluation of Research on Family Courts in Turkey, the application

Dr. Orhan FİLİZ**

Öz

Aile bir toplumun temel taşıdır. Dünyada bazı gelişmiş ülkelerde aile ile ilgili konularda yargılama bu alanda ihtisas mahkemesi haline getirilen aile mahkemelerinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Türkiye ise 2003 yılında aile mahkemelerini kurarak bu konuda önemli bir adım atmıştır. Kurulduğundan beri aile mahkemelerinin nasıl çalıştıkları ve uygulamanın nasıl olduğu ve yaşanan sorunların nasıl çözüleceği bir araştırma konusu haline gelmiştir. İşte bu çalışma bu amaçla yapılan araştırmadan üretilen bir makaledir. Aile mahkemeleri Türkiye’de yeni olmasına rağmen uygulamada önemli deneyimler kazanmıştır. Ancak yine de sorunlar devam etmektedir. Özellikle yargılama sürecinde rol alan aktörler notasında ve mekânla ilgili sorunlar dikkat çekicidir. Bu çalışmada bu amaçla aile mahkemelerinin uygulaması değerlendirilecektir. Çalışmanın planı şu şekildedir. Önce dünyada aile mahkemeleri örnekleri kısaca anlatılacaktır. Daha sonra Türkiye’deki uygulamalar alan çalışmasıyla elde edilen veriler ışığında ortaya konacaktır. Ortaya çıkan bulgular ve çözüm önerileri sunularak çalışma sonlandırılacaktır.

Anahtar kelimeler: aile mahkemeleri, aile hukuku

Abstract

Family is a pillar of society. In some developed countries in the world, family matters in trial courts in this field brought specialty in family courts are beginning to be realized. In 2003, Turkey is set up family courts as an important step in this regard. Since establishment Family courts, how they work and their implications has become a research subject. For this purpose this article has been produced on research studies. Although they are new, Family Courts in Turkey has gained significant experience in practice. However, problems still continue. Especially actors in the process of judicial role and space issues in the field of courts are still interesting sources of problems. In this study, implementation of family courts will be evaluated in order to determine sources of problems for better implementations. In this study, the plan is as follows. First, the example of family courts in the world will be explained briefly. Later applications in Turkey in light of the data obtained by field work will be put out. The resulting findings and solutions will be suggested in the end.

Keywords: family courts, family law

* Bu makale T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nce gerçekleştirilen aynı adlı araştırmadan üretilmiştir.

** Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Trafik Güvenliği ve Yönetimi Anabilim Dalı Başkanı

GİRİŞ

Aile bütün dünyada bir toplumun temel taşı olarak kabul edilmektedir. Aile kurumunun toplum içinde birçok işlevi vardır. Sağlıklı bir toplumsal yapıyı sürdürülebilmek için, bütün toplumlar öncelikle aile kurumuna önem vermek; aile yapısının korunması, güçlenmesi ve gelişmesini sağlamak zorundadır. Bu nedenle birçok ülkede aile kurumunun korunması ve devam ettirilmesi için devlet ve sivil toplum örgütleri ailenin korunması ve aile kurumunun sürdürülebilmesi için gerekli önlem ve çareleri araştırmaya ve elden geldiğince aileyi koruyucu tedbirleri uygulamaya çalışmaktadır. Bunun doğrultuda, Türkiye’de aile mahkemelerinin bir uzmanlık mahkemesi olarak kurulması ve aileye ilişkin uyuşmazlıkların bu ihtisas mahkemelerinde çözüme kavuşturulması gündeme gelmiştir. 18/1/2003 tarih ve 24997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren 4787 sayılı Kanun ile Anayasa’nın 41. maddesiyle aile konusunda Devlete yüklenen görevle ilgili olarak yeni bir adım atılmıştır. Bu Kanun’un amacı aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemek olup, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri kapsar. Aile mahkemeleri, aile ile ilgili hukukî sorunların çözümünü görevli ihtisas mahkemeleridir. Türk toplumunun temeli olan ailenin korunması, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması konularında bu mahkemelere önemli görevler verilmiştir. Anılan görevlerin gereği gibi yerine getirebilmesinin, aile mahkemelerinin uygulamadaki etkinliğiyle yakından ilgisi bulunmaktadır.

Bu makale Türkiye’de 2003 yılında kurulan aile mahkemelerinin çalışmalarının ve uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla Aile Araştırma yapılan bir araştırmadan üretilmiştir. Makalenin konusu 4787 sayılı Kanun’ ile Türk hukuk sistemine giren Aile Mahkemeleri uygulamasının ve bu mahkemelerin görev alanında yer alan davaların niteliği, niceliği, aile bireylerine ve dolay-

ısıyla topluma psikolojik ve sosyolojik etkileridir. Bu çalışmanın başlıca amacı Aile Mahkemeleri uygulamasını değerlendirmek, bulguları ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır. Bunu yaparken veri toplama tekniği olarak niteliksel veri toplama tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Aile Mahkemesinde görülen davalarda rol alan hakim, savcı, pedagog, avukat, sosyal çalışmacı, psikolog davacı ve davalı gibi kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın evreni ise başta Büyükşehirlerden olmak üzere Türkiye’nin coğrafi bölümlenmesi de göz önünde tutularak çeşitli bölgelerdeki Aile Mahkemeleri ve 4787 sayılı Kanun’un uygulamasında görev alan diğer görevliler ile bu mahkemelere müracaat eden aileler oluşturmaktadır. İstanbul, Ankara ve İzmir Türkiye’nin Büyükşehirlerinin başında gelmektedir. Bu nedenle araştırmamızın doğal olarak kapsamı içinde yer almıştır. Bölgelerini temsil edebilecek diğer iller Aile Mahkemelerinin yeni yeni kurulmakta olduğundan dolayı bu illerin seçiminin yapılması konusu araştırmamızın ilk kısmına ertelenmiştir. Ancak TÜİK’in çalışmalarında kullandığı bölgesel sınıflaması Düzey 1 (12 bölge) temel alınmış ve ilk aşamada Aile Mahkemelerinin 114 adet kurulması nedeniyle bu çalışmada 114 görüşme planlanmış ve başta Aile Mahkemesi Hâkimleri, bu mahkemelerde görevli psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıları, bu Mahkemelerde davacı ve davalı olmuş kişiler ile bunların avukatları ve diğer ilgili aile bireyi kişilerle bu görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada kısaca dünyada uygulanan aile mahkemesi uygulamaları anlatılmıştır. Sonra Türkiye’deki aile mahkemeleri detaylı bir şekilde ve alandan toplanan verilerin desteğinde incelenmesi hem dava ve işler bakımından hem de aile mahkemesinde yer alan aktörler bakımından yapılmıştır. Sonraki bölümlerde aile mahkemeleri ve kamu yönetimi arasındaki ilişki incelenmiş ve ardından aile mahkemelerinin aileye ve Türk toplum yapısına etkisi değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonun-

da sahadan elde edilen veriler ışığında sorunların tespiti yapılmış ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

BAZI ÜLKELERDE AİLE MAHKEMELERİ

Dünyada aile mahkemelerinin tarihçesi 19. yüzyılın son çeyreğine kadar gitmekte; ancak ilk başlarda bu mahkemeler daha çok çocuklara yönelik işlevler yerine getirmekte, buna ilaveten evlenme, boşanma ve miras gibi şimdiki uygulamalarla karşılaştırıldığında nispeten daha dar bir alan ile ilgilenmekteydi. Bugünkü anlamda aile mahkemelerinin, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşmaya başladığı söylenebilir (www.familyrightsassociation.com, 2008). Dünyada aile mahkemelerinin birer ihtisas mahkemesi olarak yaygınlaşması ise son yıllarda gerçekleşmiştir. Dünyada aile mahkemeleri uygulamaları hakkında genel bir fikir verebilmek amacıyla, bu kısımda aile mahkemesi konusunda öne çıkmış bazı gelişmiş ülkeler ele alınacaktır. Bunlar Avustralya, ABD, Japonya, Kanada, İngiltere ve Almanya'dır.

Avustralya Aile Mahkemesi (Family Court of Australia) 1975 yılında kurulmuştur. Bu mahkemenin ilgilendiği konular boşanma, eşlerin boşanma veya ayrı yaşama sonrası çocukların durumları, evlilik sonrası eşlerin mal sahipliği sorunları, çocuk destekleriyle ilgili konular ve benzeri diğer konulardır. Avustralya Aile Mahkemesi aile hukuku sorunlarıyla ilgilenen en yüksek mahkemedir. Mahkemenin Western Avustralya Eyaleti hariç bütün Avustralya'da büroları vardır. Aile mahkemesi büroları mahkeme kayıt ve müracaat yerleri olarak bilinmektedir. Western Avustralya Eyaleti ise kendine ait aile mahkemesine sahiptir. Avustralya'nın geri kalan bütün eyaletlerinde Avustralya Aile Mahkemesine bağlı temsilcilikler vardır. Ayrıca 2000 yılından beri Federal Sulh Mahkemesi (Federal Magistrates Court) aile ile ilgili hukuk konularıyla ilgilenmeye başlamıştır. Bu mahkemenin kurulmasının temel amacı daha hızlı ve daha ucuz aile mahkemesi hizmetleri sunmaktır (www.helplinlaw.com, 2008).

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) çocuk mahkemelerinin New Jersey ve Ohio eyaletlerinde ilk kurulması yaklaşık yüzyıla yaklaşmaktadır. Çocuk mahkemelerinin zamanla yayılması ve görev alanlarını çocukla beraber aile meselelerine genişletmesi, ABD'de aile mahkemesinin kuruluşuna uzanan bir süreci başlatmıştır. 1960'lar da aile mahkemelerinin ilk eyalet sistemleri Rhode Island (1961), New York (1962) ve Hawaii'de (1965) kurulmuştur (Hurst, 1999). Delaware Eyaletinde ise 1971 yılında aile mahkemesi kurulmuştur (courts.delaware.gov, 2008). Son yıllara kadar aile mahkemesine veya aile mahkemesi işlevini yerine getiren mahkemeye sahip eyalet sayısı 35'e yükselmiştir (Hurst, 1999). ABD'de aile mahkemesine sahip eyaletlerde bu mahkemesinin görev alanına bakıldığında genel itibarıyla benzer konulara baktıkları görülmektedir. Bu görevler ise şöyle sıralanabilir (www.nycourts.gov, 2008; www.courts.state.ni.us, 2008): Çocuklarla ilgili konular: Çocukların ihmali, Çocuk suçları, Evlat edinme, Koruma, Islah evine koyma, Aile haklarının sona erdirilmesi; Aile içi ilişkilerle ilgili konular: Boşanma, Çocuklara bakım, Babalık davası ve benzeri konular; Aile içi şiddet konuları: Aile bireylerinin haklarının tahdit talepleri, Aile bireylerine şiddet uyguladığı iddia edilen kişilerin yargılaması, Aile bireylerine karşı işlenen suçlarla ilgili suçlamalar ve aile içi şiddetle bağlantılı kabul edilebilecek diğer konular ;Diğer konular ise şunlardır: ABD eyaletlerindeki aile mahkemeleri ayrıca hukuk taahhütleri davaları (civil commitment cases), yetişkinlerin korunması ve büyüklerin kötü muameleye tabi tutulması davalarına da bakmaktadır.

Japonya'da aile mahkemeleri 1949 yılında yeni Anayasayla kurulmuştur. Özellikle Anayasanın 24. maddesi Japonya'da ilk defa evli kadın ve erkeğin eşit olarak kabul edilmesini ve aile mahkemesinin bu bağlamda kurulmasını emretmiştir. Diğer bir ifadeyle Anayasa, tarih boyunca geleneksel olarak Japon ailesinde erkeklerin kadınlara egemen olma durumunu değiştirerek, aile

içinde kadın ve erkek eşitliğini sağlama amacını gütmüştür. Japonya'da aile mahkemeleri tek ihtisas mahkemeleridir ve aile içi sorunlar ve çocuklarla ilgili her türlü konunun yargılamasına bakarlar. Diğer bir ifadeyle diğer ihtisas gerektiren her türlü konudaki yargılamaya genel olan il mahkemeleri veya küçük mahkemeler bakmaktadır. Böylece aile mahkemesi kendi konularına bakan tek ihtisas mahkemesi kabul edilebilir. Aile mahkemesi sayısı 50 olup il mahkemeleriyle eşit konuma sahiptirler ve il mahkemelerine bağlı olmayıp ayrıca örgütlenmişlerdir (Terrill, 1999). Japon aile mahkemelerinin işleyişine bakıldığında yukarıda belirtildiği gibi aile içi sorunlar ve gençlerle (20 yaşın altındaki herkes) ilgili davalara bakan bir ihtisas mahkemesi olduğu görülür. Ancak burada yaş konusunda bir ayırım yapılmakta ve mahkemede 14-20 yaş arası olanlara normal Ceza Kanunu'nda belirtilen hükümler uygulanmakta 14 yaştan daha küçük olanlara ise ceza yargılamasından çok ıslah edici tedavi amaçlı muamele yapılmaktadır. Suç işleyen veya yasa dışı iş yapan her çocuk polis tarafından aile mahkemesinde görülmek üzere savcıya veya çocuk rehberlik merkezine intikal ettirilir. Savcının davayı geri çevirme yetkisi yoktur ve konuyu aile mahkemesi hâkimine iletmek durumdadır. Polisin araştırmasından tatmin olmazsa savcı ikinci araştırma yapabilir. Konunun aile mahkemesinin görev alanına girip girmediğine aile mahkemesi hâkimi yetkili olduğu için bu anlamda güçlü takdir yetkisine sahiptir. Mahkemelerde yargılanan çocuklarla ilgili her türlü sosyolojik, psikolojik ve diğer açılardan incelemeler mahkeme tarafından yaptırılır. Buradaki amaç aile mahkemesinin alanına giren suçları işleyen çocukların cezalandırılması değil bunları ıslah edecek yol ve yöntemlerin geliştirilmesidir. Aile mahkemelerinin ikinci önemli görevi aile içi şiddet, boşanma, aile bireyleri arasında diğer sorunların çözülmesi konularına bakmaktır. Aile içi şiddet konuları ya doğrudan savcıya veya polis yoluyla savcıya intikal eder ve aile mahkemesine gider. Aile mahkemesi konuyu inceler ve kararını verir. Ayrıca bo-

şanma ve benzeri medeni hukuk alanındaki konular aile mahkemeleri tarafından ele alınır (Terrill, 1999). Sonuç olarak Japonya'da aile mahkemeleri diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Bu yönüyle önemli deneyime sahiptir. Ancak Türkiye'deki çocuk mahkemelerinin yaptığı görevleri de yapmaktadır. Bu yönüyle hem aile konuları hem de çocukların suçla ilgili konuları aile mahkemeleri tarafından incelenmektedir.

Kanada'da mahkeme sistemi dört kademelidir. İlk sırada Eyalet/Bölge (province/teritory) Mahkemeleri vardır. Bu mahkemeler en genel ve yaygın mahkemeler olup gelen davaların büyük çoğunluğuna bakarlar. İkinci kademede Eyalet/Bölge Ağır Ceza ve İstinaf Mahkemeleri (superior courts) vardır. Bu mahkemeler ise ağır suçlarla ilgilenen birinci derece mahkemesi ve aynı zamanda eyalet/bölge mahkemelerinde görülen davaların temyiz edildiği istinaf mahkemeleri olarak çalışmaktadır. Aynı kademede bulunan fakat farklı davalara bakan Kanada Federal Mahkemesi vardır. Sonraki üst kademede Eyalet/Bölge Temyiz Mahkemeleri ve Federal Temyiz Mahkemesi yer almaktadır. En tepede ise Kanada Yüksek Mahkemesi bulunmaktadır (www.justice.gc.ca, 2008). Kanada'da her eyalet veya bölge ağır ceza ve istinaf mahkemelerine sahiptir. Bu mahkemeler başka ihtisas mahkemelerinin görevi olduğu açıkça belirtilmeyen her türlü konuya bakarlar. Aynı zamanda ağır cezayı gerektiren ya da medeni hukuk konularındaki davalara da bakarlar. Bu bağlamda Eyalet/Bölge Ağır Ceza ve İstinaf Mahkemeleri denilen bu mahkemeler içinde aile mahkemeleri kurulmuş ve bunlar ihtisas mahkemeleri şeklinde çalışmaktadır. Aile mahkemeleri aile içi şiddet, boşanma, miras ve diğer her türlü aile meselesine bakmaktadırlar (www.justice.gc.ca, 2008). Bu mahkemelerin yönetimi eyalet ve bölgelere ait olmasına rağmen hâkimlerin ataması ve maaş ödemeleri federal yönetim tarafından yapılmaktadır. Kanada'da aile mahkemesine bütün eyaletler sahip olmamakla beraber Prince Edward

Island eyaletinde 1975'de, Ontario'da 1978'de, Saskatchewan'da 1978'de, New Brunswick, Newfoundland ve Labrador eyaletlerinde 1979'da, Manitoba'da 1984'de ve Nova Scotia'da 1999'da aile mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemeler ilk olarak merkezi şehirlerde kurulmuş daha sonra diğer şehirlerde de açılmıştır (www.bcjusticereview.org, 2008). Ancak ihtisas mahkemesine sahip olmayan eyalet veya şehirler de vardır.

İngiltere'de ayrıca aile mahkemesi olarak kurulan mahkemeler yoktur. Normal hukuk veya ceza mahkemeleri aile konuları gündeme geldiğinde aile mahkemesi rolü oynamaktadırlar. Bu açıdan İngiliz aile mahkemeleri sistemine bakıldığında 1989 yılında çıkarılan Çocuklar Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren kurulduğu görülmektedir. Bu sistem içinde görevli mahkemeler şunlardır: Aile mahkemesi (the family proceedings court), sulh mahkemesi (the county court) ve Yüksek Adalet Mahkemesi Aile Bölümü (en.wikipedia.org, 2008). Aile mahkemesi adı verilen mahkeme aslında sulh hukuk mahkemesi (magistrates' court) olup İngiltere'deki en yaygın hukuk ve ceza mahkemelerine verilen isimdir. Normal mahkeme olarak çalışırken dava aile ile ilgili olursa aile mahkemesi olarak çalışır. Diğer yandan aile hukuku yargılamaları açısından farklı illerde (counties) sulh mahkemeleri vardır. Bazılarında aile ile ilgili konularda hiç yargılama yapılmaz. Boşanma ile ilgili davalara bakan sulh hukuk mahkemeleri üç kategoride ele alınabilir: İlk kategori sulh hukuk mahkemeleri sadece boşanma davalarına bakmaktadır. İkinci kategoridekiler ise aile duruşma merkezleri (Family hearing centres) olarak bilinen mahkemelerdir ve nizalı özel hukuk durumları ile evlat edinme başvurularını yargılar. Üçüncü kategorideki Bakım Merkezleri (care centres) olarak adlandırılan mahkemeler ise kamu hukukunu da ilgilendiren konular da dahil aile ile ilgili her türlü davaları ele alan mahkemelerdir. Aile konularına bakan bu üçüncü çeşit mahkemelerin en önemlisi Londra Bakım Merkezidir. Yüksek Adalet Mahkemesi Aile Bölümü ise

yukarıdaki birinci derece mahkemelerden gelen temyiz taleplerini incelemektedir.

Aile mahkemesi olarak çalışan sulh hukuk veya ceza mahkemelerinin yargılama usulü genel 1980 Sulh Mahkemeleri Kanunu'na dayanmaktadır. Mahkemenin bakacağı çocuklarla ilgili konuları 1989 Çocuklar Kanunu belirlemiştir. Bunun dışında mahkemeler aile içi şiddet ile aile bireylerinin ve eşlerin birbirlerine verdikleri zararlar konusunda yetkilere sahiptir. Bu noktada şu kanunlar aile hukuk yargılamalarına dayanak teşkil etmektedirler: 1978 Dâhili Yargılamalar ve Sulh Mahkemeleri Kanunu (Domestic Proceedings and Magistrates' Courts Act 1978), 1980 Sulh Mahkemeleri Kanunu (Magistrates' Courts Act 1980), 2002 Evlat Edinme ve Çocuklar Kanunu (Adoption and Children Act 2002), 1991 Çocuk Destek Kanunu (Child Support Act 1991), 1989 Çocuklar Kanunu (Children Act 1989) ve 1996 Aile Hukuku Kanunu (Family Law Act 1996).

Aile yargılama mahkemesi, aile ile ilgili kamu davalarında (bakıma muhtaç risk altındaki çocuklarla ilgili başvurular gibi) veya özel hukuk davalarında (aile üyelerinin çocuk yetiştirme konusundaki anlaşmazlıkları gibi) önemli roller oynamaktadır. Aile yargılama mahkemesi, ayrı yaşayan eşler tarafından diğer eşten alınacak mali destek konusunda yapılan başvuruları da karara bağlamaktadır. Bunun dışında, aile içi şiddeti önleyecek, tutuklama dâhil, önlemlerin alınması konularını inceler. Zarar veren, şiddet uygulayan veya taciz eden bir aile bireyini (eş gibi) evden uzaklaştırmak için tutuklama dâhil gerekli önlemlerin alınması, analık ve babalık kararına varılması, bir çocuğu evlat edinen çiftlerin çocukla ilgili hakları ve sorumlulukları gibi görevler aile mahkemeleri tarafından ele alınmaktadır. Aile mahkeme heyetleri yerel hâkimler tarafından aralarında aile mahkemesinde çalışmaya uygun olan meslektaşlarından seçilir (bu yöntem sadece Londra'da farklıdır). Aile yargılama mahkemelerindeki görevleri dışında bu hâkimler normal

sulh mahkemelerinde görev yapmaya devam ederler. Aile Yargılama Mahkemeleri aile mahkeme heyetlerinden gelen üç hâkimden oluşmak zorundadır. Eğer üç sayısına ulaşmak mümkün olmazsa o zaman bir kadın ve erkek olmak üzere iki kişiden oluşabilir. Aile yargılama mahkemesi, başkan olarak asliye mahkemesi başkanı ve aile mahkeme heyeti üyesi olan diğer iki sulh hâkiminden oluşabilir. Aile mahkeme heyeti kendine ait bir başkan belirler ve bu başkan dışında yedek olarak yeterli sayıda aile yargılaması mahkemesi başkanlığı yapmak üzere kişi seçer. Böylece aile mahkemesi duruşmalarının bu alanda eğitilmiş birisi tarafından daima yönetilmesi mümkün olmaktadır.

Almanya'da sivil hukuk meseleleri ile ilgili iki farklı mahkeme vardır: hukuk mahkemeleri ve iş mahkemeleri. İş mahkemeleri, iş ilişkileriyle ilgili ortaya çıkan uyuşmazlıklara bakmaktadır. Diğer her türlü hukuk uyuşmazlığına ise hukuk mahkemeleri bakmaktadır. Sulh hukuk mahkemeleri Yerel Hukuk Mahkemeleri ve Bölge Hukuk Mahkemeleri diye ikiye ayrılmaktadır (ec.europa.eu, 2008).

Bölge Hukuk Mahkemeleri, münhasıran İlçe Hukuk Mahkemelerine verilmeyen her türlü davanın yargılamasını yapmaktadır. Bu mahkemeler özellikle 5000 Avro'nun üzerindeki hukuk davalarına bakarlar. Ayrıca kamu hizmeti ile ilgili ve resmi sorumlulukla ilgili davalara bakarlar. Bölge Mahkemelerinin ticari alt bölümleri vardır.

İlçe Hukuk Mahkemeleri, Bölge Hukuk Mahkemelerinin görev alanına girmeyen ve 5000 Avroyu geçmeyen hukuk uyuşmazlıklarına bakmaktadır. Ayrıca paranın miktarına bakmaksızın uyuşmazlık konusu kiralama veya ipotek konuları ise bunlara da İlçe Hukuk mahkemeleri bakarlar. Almanya'da Yerel Hukuk Mahkemelerinin aile mahkemesi fonksiyonunu yerine getirenleri vardır. Bu mahkemeler tek hâkimlidir. Bunlara aile mahkemesi demek mümkün olup örgütlenme olarak genel

anlamda yerel hukuk mahkemeleri içinde yer alırlar. Yerel Hukuk Mahkemeleri ilk derece mahkemesi olarak aile mahkemesi adı altında aile konularıyla ilgili yargılamaları gerçekleştirir. Bu mahkemeler kapsam olarak şu konulara bakarlar (ec.europa.eu, 2008): Çocuk davaları, Evlilik veya aile ilişkilerinde yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle ilgili konular, Bir çocuğun bakımıyla ilgili olarak annenin bakım davaları, Evlilik davaları, Üçüncü kişiler için içinde olsa bile ailenin ortak malları üzerinde ortaya çıkan uyuşmazlıklarla ilgili davalar. Almanya'da aile mahkemesi açısından dikkat çeken en önemli nokta aile mahkemesi fonksiyonunu üstlenen yerel hukuk mahkemeleri sadece aile ile ilgili konuların yargılamasına bakmamakta aynı zamanda Türkiye'de çocuk mahkemelerinin baktığı konulara da bakmaktadır. Bu yönüyle çocuklarla ilgili her türlü dava aile ile ilgili düşünülmekte ve aile mahkemelerinde görülmektedir.

TÜRKİYE'DE AİLE MAHKEMELERİ

Kuruluş, Görevleri ve Baktığı Konular

Anayasa'nın 41. maddesiyle aile konusunda Devlete yüklenen görevle ilgili olarak, 4787 sayılı Kanun ile yeni bir adım atılmıştır. 18/1/2003 tarih ve 24997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanıp yürürlüğe giren 4787 sayılı Kanun aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır (madde 1). Bu Kanun'la; adli yargıda, asliye hukuk mahkemesi derecesinde, Kanunda öngörülen ve yalnızca aile hukuksundan doğan dava ve işlere bakmak üzere, tek hâkimli aile mahkemeleri kurulmuştur. Mahkeme bünyesinde, psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı da bulunmaktadır. Mahkeme, önüne gelen dava ve işlerde, esasa girmeden önce, aile içerisindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit etmeye çalışarak, bunların sulh yoluyla çözümünü teşvik edecek ve sonuçta bir çözüm üretilmezse işin esasına geçecektir.

4787 sayılı Kanun'un 2. maddesinin birinci fıkrasındaki "Aile mahkemeleri, Adalet Bakanlığınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak her ilde ve merkez nüfusu yüzbinin üzerindeki her ilçede, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulur." hükmüne göre aile mahkemeleri merkez nüfusu yüzbinin üzerinde olmayan ilçelerde kurulmaktadır.

4787 sayılı Kanun'un 2. maddesinin ikinci fıkrasına göre aile mahkemesi kurulamayan yerlerde bu Kanun kapsamına giren dava ve işlere, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemesince bakılır.

Aile mahkemelerinin ilçelerde kurulmasında Kanun'da öngörülen nüfus ölçütünün yerinde olup olmadığı konusundaki görüşler, büyük çoğunlukla bu ölçütün yerinde olmadığı şeklindedir.

Yürütme ve yürürlük maddeleri olarak 11 madde ve bir geçici maddeden oluşan yasa; Türk Medenî Kanunu'nun Aile Hukuku adlı ikinci kitabında yapılan değişikliklerle gündeme gelen ve özellikle cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan kadın-erkek eşitsizliğini ortadan kaldıran hükümlerin ve çocuk haklarının özenle korunmasını amaçlamaktadır. Birinci maddesinde amaç ve kapsamı tanımlanan yasanın, ikinci maddesi ise Aile Mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin hükümleri içermektedir. Buna göre; Aile Mahkemeleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak, Adalet Bakanlığı tarafından her ilde ve nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede tek hâkimli ve asliye hukuk mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulur. Yasanın üçüncü maddesinde ise, Aile Mahkemelerinde görev alacak yargıçların nitelikleri belirtilmektedir. Buna göre, bu mahkemelere atanacak yargıçların, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, evli, çocuk sahibi ve otuz yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. Yasanın

dördüncü maddesinde, Aile Mahkemelerinin görevleri sayılmıştır.

Aile mahkemelerinin görev alanları 4787 sayılı Kanun'un 4. maddesinde yer almaktadır. Aile mahkemelerinin kurulmasından önce asliye hukuk mahkemeleri tarafından davaların kapsamı ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun İkinci Kitabı, 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'da yer alan aile hukukunu gerektiren davalar, kanunlarla verilen ilgili görevler ve 2675 Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da yer alan yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizidir (Karagülmez ve Ural, 2003).

4787 sayılı Kanun'a göre aile mahkemeleri her ilde ve nüfusu yüz binin üzerindeki her ilde kurulacaktır. Bu mahkemelerin kuruldukları il ve ilçenin mülki sınırlarına göre yargı çevresi oluşturulmaktadır. Bunun yanı sıra Adalet Bakanlığı, yargı çevresinin değiştirilmesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna da yetki vermiştir. Kurul, aldığı kararla aile mahkemelerinin kurulmasının tamamlanmasına kadar, aile mahkemeleri kapsamına giren davalara bölgede bulunan asliye hukuk mahkemelerinin bakmasına karar vermiştir (Karagülmez ve Ural, 2003; Tercan, 2003; Gençcan, 2004).

Aile mahkemelerinin kurulmadığı ilçelerde ise aile mahkemelerinde görülmesi gereken davalara, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenen asliye hukuk mahkemesince bakılmaktadır (Tercan, 2003; Gençcan, 2004).

4787 sayılı Kanun'un "Aile mahkemelerinin görevleri" başlıklı 4. maddesinde bu mahkemelerin görevleri şöyle sayılmıştır:

(1) numaralı bentte 21.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun İkinci Kitabında, 3.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü

ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'da aile hukukundan doğan dava ve işler,

(2) numaralı bentte 20.5.1982 tarihli ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'a göre aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi,

(3) numaralı bentte ise kanunlarla verilen diğer görevler

şeklinde belirlenmiştir.

4787 sayılı Kanun'un "Değiştirilen ve yürürlükten kaldırılan hükümler" başlıklı 9. maddesinin birinci fıkrasında 14.1.1998 tarihli ve 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un 1. maddesinin birinci fıkrasındaki "Sulh Hâkimi" ibaresi "Aile Mahkemesi Hâkimi" olarak değiştirilerek 4320 sayılı Kanun'da öngörülen önlemlerden bir ya da birkaçını ilgilendiren koruma kararlarını alma görevi de aile mahkemelerine aittir.

4787 sayılı Kanun'un "Koruyucu, Eğitici ve Sosyal Önlemler" başlıklı 6. maddesinde diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda aile mahkemeleri yetişkinler ve küçükler hakkında maddede sayılan önlemlerden bir ya da birkaçına karar verebilir.

4787 sayılı Kanun'un 6. maddesi gereğince verilen önlem kararlarına uyulmaması halinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 113/A maddesindeki "ihtiyati tedbir kararının uygulanması dolayısıyla verilen emre uymayan veya o yolda alınmış tedbire aykırı davranışta bulunan kimse fiili daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır" hükmü uygulanacaktır .

Aile mahkemeleri, asliye mahkemeleri derecesinde olan, aile hukukundan doğan dava ve işlerin bakıldığı özel mahkemeler olarak kurulmuştur. İlk dönemde tek

hakimin görev yapmasına karar verilen aile mahkemelerinde daha sonra iki hakimin görev almasına karar verilmiştir. Bu mahkemelerde nişanlanma, evlenme, boşanma, boşanmada tazminat ve nafaka, soybağı, velayet, vesayet, evlat edinme gibi davalarla ilgili hükümler verilmektedir (Tercan, 2003).

Mahkemelerin işleyişi ile ilgili yaşanan sıkıntılarda iş yükünün fazla olması, personel eksikliği ve personelin eğitimi ön plana çıkmaktadır.

Aile mahkemelerinin baktığı konulara bakıldığında iş çeşitlerinin çok fazla olduğu görülmektedir. Bu konular şöyle sıralanabilir: Evlenme, Boşanma ve Evliliğin Genel Hükümleri, Mal Rejimleri, Mal rejimleriyle ilgili Üçüncü Kişilerin Korunması, Soybağı, Babalık Davası, Evlat Edinme, Velâyet, Nişanlanma, Evlenme, Hısımlık, Önceki Evlilik, Evlenme Başvurusu ve Töreni, Batıl Olan Evlenmeler, Mutlak Butlan, Nispi Butlan, Boşanma, Zina, Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış, Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme, Terk, Akıl Hastalığı. Aile mahkemelerinin baktığı davaların çoğunun boşanma davaları olduğu anlaşılmaktadır. Boşanma sırasında mal paylaşımı, nafaka ve çocuk malları konuları ciddi anlamda mahkemelerin baktığı sorunlu konulardandır.

AİLE MAHKEMELERİNDE TARAFLAR ARASINDAKİ UYUŞMAZLIK NEDENLERİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMA VE İNCELEME YAPMA

Her aile mahkemesinde, Adalet Bakanlığınca, tercihan; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından, birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı atanması öngörülmektedir.

Aile hukukunda uyuşmazlıkların çözümünde, mahkemece uzman yardımından yararlanılması, 4787 sayılı Kanun'la ilk kez getirilen bir kural değildir. 4721 sayılı Kanun'un 195. maddesindeki "Evlilik birliğinden doğan

yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi hâlinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler.

Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir.

Hâkim, gerektiği takdirde eşlerden birinin istemi üzerine kanunda öngörülen önlemleri alır.” kuralı gereğince evlilik birliğinin korunmasına ilişkin olarak hakimin, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarması, onları uzlaştırmaya çalışması ve eşlerin ortak rızasıyla uzman kişilerin yardımını isteyebilmesi öngörülmektedir. Ayrıca evlat edinmeyle ilgili olarak öngörülen usul hükümleri çerçevesinde, 4721 sayılı Kanun’un 316. maddesinde, evlat edinmeye her türlü durum ve koşulların kapsamlı biçimde araştırılmasında, evlat edinen ile edinilenin dinlenmelerinden ve gerektiğinde uzmanların görüşünün alınmasından sonra karar verileceği öngörülmektedir.

Görüldüğü gibi, aile hukukuna ilişkin yukarıda belirtilen konularda uzmandan yararlanma 4787 sayılı Kanun’dan önce de mümkün bulunmaktadır.

Sosyal hizmetler sosyal ve ekonomik yönden muhtaç duruma düşen kişi veya ailelere bu konuda katkı sağlamak, destek olmak ve muhtaç oldukları insan hayatına yararlı düzeye gelmeleri için elden gelenleri yapabilmeyi amaçlayan faaliyetlerdir.

24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 3. maddesinde “sosyal hizmetler; kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaç-

layan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” şeklinde tanımlanmıştır.

AİLE MAHKEMENİZDE YETİŞKİNLER VE KÜÇÜKLER İÇİN ÖNGÖRÜLEN KORUYUCU, EĞİTİCİ VE SOSYAL ÖNLEMLER

4787 sayılı Kanun’un “Koruyucu, Eğitici ve Sosyal Önlemler” başlıklı 6. maddesine göre diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla görev alanına giren konularda aile mahkemeleri maddede sayılan önlemlere karar verebilecektir.

Bu önlemler yetişkinler hakkında;

a) Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmaya,

b) Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almaya,

c) Resmî veya özel sağlık veya sosyal hizmet kurumlarına, huzur evlerine veya benzeri yerlere yerleştirmeye,

d) Bir meslek edinme kursuna veya uygun görülecek bir eğitim kurumuna vermeye,

Küçükler hakkında ise;

a) Bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almaya,

b) Bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmî ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmeye,

c) Çocuk mallarının yönetimi ve korunmasına ilişkin önlemleri almaya,

HUMK m.113/A maddesinde en son 23.1.2008 tarihli, 5728 sayılı Kanun’un 12. maddesiyle değişiklik yapılmıştır.

d) Genel ve katma bütçeli daireler, mahallî idareler, kamu iktisadî teşebbüsleri ve bankalar tarafından kurulmuş teşekkül, müessese veya işletmelere veya benzeri işyerlerine yahut meslek sahibi birinin yanına yerleştirmeye,

şeklindedir.

Aile Mahkemelerinde Arabuluculuk

Ailede arabuluculuk, Avrupa'da yeni bir süreç olmasına rağmen, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerinde, aile uyuşmazlığını arabulucu vasıtasıyla çözen gayri resmî mekanizmalar olarak çok uzun süreden beri mevcuttur. Birçok kültürde aile ve akrabalık çevresi arabuluculuk kaynağı oluşturmuştur. Bu yönüyle ailede arabuluculuk Türk kültürüne de yabancı sayılmayacak bir kavramdır. Nitekim eski bir gelenek olarak aile içi uyuşmazlıkların çözümünde geniş akrabalık çevresinin arabuluculuk kaynağı oluşturduğu bilinmektedir. Ailede Arabuluculuğa İlişkin Avrupa Konseyi No. R (98) 1 sayılı Tavsiye Kararı (Recommendation No. R (98) 1 On Family Mediation) üye ülkeleri boşanma ve ayrılık sırasında doğan ve özellikle çocukları ilgilendiren ailevi uyuşmazlıkların sonuçlandırılmasına elverişli bir mekanizma olarak aile arabuluculuğunun gelişmesi veya oluşturulmasını teşvik etmesi açısından Avrupa aile hukuku alanında önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Buradan hareketle arabuluculuğun prensip itibarıyla zorunlu olmadığı sonucu çıkarılabilir. Devletler, arabuluculuk kurumunu resmî veya özel statüde olmak üzere uygun gördükleri şekilde oluşturabilirler (Aytaç, 2008:3-4).

4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinde yer verilen sulha davet usulünün bir yönüyle ailede resmi arabuluculuk fonksiyonunu taşıdığı ve ailenin korunması açısından önemli bir adım olduğu söylenebilir. 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre aile mahkemeleri bakmakta oldukları dava ve işlerin özelliklerine göre işin esası-

na girmeden önce aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik ederler. Bu çabanın sonuç vermemesi halinde yargılamaya devam ederek esas hakkında karar verirler.

4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinde, aile mahkemelerinin önüne gelecek dava ve işlerin çözümünde geçerli olacak usul kurallarının ilki ve mutlaka tüketilmesi gereken yol tarafları sulha davettir. Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerini de dikkate almak suretiyle, dava ve işin esasına girmeden önce, eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit etmeye çalışarak, öncelikle bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik edecektir.

Sulh yoluyla çözümün şekli ve süresi 4787 sayılı Kanun'da açıklanmamıştır. 4787 sayılı Kanun'da bu konunun açıklanmamasının isabetli yönü de bulunmaktadır. Çünkü her somut olayda, sulh yoluyla çözümde, tarafların niceliği, niteliği, konunun içeriği ve diğer bazı hususlar farklılık taşıyabilecektir. Bu yüzden sulh yoluyla çözüm aranmasında 4787 sayılı Kanun'da temas edilmeyen konu, her olayda hakim tarafından belirlenecektir. Hâkim, her somut olayda bu usulü mutlaka uygulayacak ve sulh sağlanamaz ise davanın esasına geçebilecektir.

AİLE MAHKEMESİNDE ROL OYNAYAN GÖREVLİLER

Aile Mahkemesi Hâkimleri

Aile mahkemelerinde çalışmak üzere görevlendirilecek hakimlerin, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından uygun görülmesi gerekmektedir. 4787 sayılı Kanun 09/01/2003 tarihinde yasallaştığında, "Aile Mahkemeleri Hâkimlerinin Nitelikleri ve Atanmaları" başlıklı

3. maddesi, aile mahkemesi hâkimlerinde aranacak nitelikleri şu şekilde tanımlamaktaydı: "Aile mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve tercihan aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimler arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır."

14/04/2004 tarih ve 5133 sayılı Kanun'un 1. maddesi aile mahkemesi hâkimlerinin nitelikleri konusunda değişikliğe ihtiyaç duymuştur. Bu maddeye göre, "9.1.2003 tarihli ve 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 3 üncü maddesinde yer alan "evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve tercihan" ibaresi, "tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve" şeklinde değiştirilmiştir." Dolayısıyla, 4787 sayılı Kanun'un değiştirilmiş 3. maddesine göre aile mahkemesinde aranacak nitelikler şu şekilde tanımlanmıştır: "Aile mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimler arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır."

5133 sayılı Kanun'un 1. maddesine ilişkin gerekçeler arasında; görev yapacak hâkim tayininde sıkıntı yaşanabileceği, aile mahkemelerinde görev yaparken boşanmış bulunan ve konusunda uzmanlaşmış olan hâkimlerin aile mahkemelerde görev yapamamaları yer almaktadır. Dolayısıyla, maddenin yeni halinin, genel olarak aile mahkemelerine ve toplum yapısına olumlu katkılar sağlayacağı söylenebilir. Ancak, tercihan konusuna vurgu yapmanın; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimlere öncelik verilmesinin önemli olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Aile mahkemelerinin kurulmasından sonra, aile mahkemesi hâkimlerinin genel olarak asliye hukuk mahkemesi hâkimleri arasından

atandığı söylenebilir. Zira bu mahkemeler kurulmadan önce, aile mahkemesi davalarının çoğu asliye hukuk mahkemelerinde görülmekteydi. Ancak, aile mahkemesi hâkimlerinin uzmanlaşması veya uzmanlaşmasına yönelik hizmet içi eğitim verilmesinin olumlu katkılar sağlayabileceği söylenebilir.

Aile Mahkemesinde Görevli Diğer Adliye Personeli

Aile mahkemelerinde görevli olan yazı işleri müdürü, zabıt katibi, mübaşir, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıların da aile mahkemelerinin işleyişinde önemli katkılarda buldukları, kimi zaman da birtakım aksamalara neden oldukları görülmektedir.

Aile Mahkemesi Yazı İşleri Müdürü

Kanun'un 2. maddesinde aile mahkemelerinde görevli olarak bir yazı işleri müdürü bulunması gerektiği belirtilmektedir. Aile mahkemelerinde görev alan yazı işleri müdürlerinin görevleri diğer mahkemelerden farklılaşmamaktadır (Tercan, 2003).

Aile Mahkemesi Zabıt Katibi

4787 sayılı Kanun'un 2. maddesinde, kalem teşkilatında mahkemenin gereksinimi kadar zabıt katibi bulunması gerektiği belirtilmektedir. Zabıt katiplerinin, aile mahkemelerine atanmaları için diğer mahkemelere atanan zabıt katiplerinden farklı bir özellik göstermelerine gerek yoktur (Tercan, 2003).

Aile Mahkemesi Mübaşiri

Aile mahkemelerinin kalem teşkilatında görevli olarak bir de mübaşir bulunması gerekmektedir. Mübaşirlerin de aile mahkemelerine atanmaları için farklı bir özellik gerekmemektedir (Tercan, 2003).

Aile Mahkemelerindeki Psikolog, Pedagog ve Sosyal Çalışmacılar

Uzmanlar, Çocuk Mahkemelerinin kuruluşu ile mahkemede sürekli olarak görev almaya başlamışlardır. 7.11.1979 tarihli 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Kuruluşu Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a göre çocuk mahkemelerine sosyal çalışmacı, pedagoğ, psikolog ve psikiyatrist atanmaya başlamıştır. İlgili kanunda uzmanların görev tanımlarının yapılmasına rağmen statüleri ve hukuki vasıfları hakkında herhangi bir tanımlanma bulunmamaktadır. Benzer şekilde 4787 sayılı Kanun'da da uzmanların görev tanımlarının yapılmasına rağmen hukuki vasıfları tanımlanmamıştır (Karagülmez ve Ural, 2003). Bu durum uygulamada değişik sorunları beraberinde getirmektedir.

Aile mahkemesinde görevli olan uzmanların görev tanımları Kanun'un 5. maddesinde yer almaktadır. Uzmanlar, gerekli görüldüğü durumlarda, dava öncesinde veya dava sırasında hakimlerin istemleri doğrultusunda araştırma ve inceleme yapmakta ve yazılı olarak raporlarını hakimlere sunmaktadırlar. Taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak, tarafların uyuşmazlıklarının dava esnasında gözlenmesi gibi gerekli durumlarda mahkemede hazır bulunmak, görüş bildirmek, mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak ve önlem kararlarının yerine getirilmesi ve takibi uzmanların tanımlanan başlıca görevleridir. Ancak, bu görevler hakim tarafından gerekli görülen durumlarda verilmektedir (Karagülmez ve Ural, 2003; Canbolat, 2003; Gençcan, 2004).

Uzmanlar, boşanma nedeniyle gelen çiftlerle görüşmeleri sırasında kişilerin duygularını belirlemeyi, uzlaşma sağlanıp sağlanamayacağını belirlemeye çalışırlar. Eşlerin içerisinde buldukları çıkmazlar uzman yardımıyla çözülemez ise boşanma kararı alınmaktadır. Eğer boşanma kararı her iki taraf için de daha uygun görülüyorsa bu karar da bir uzlaşma olarak kabul edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi aile mahkemesinde görevli olan uzmanların amacı tarafların evliliklerinin bitip bitme-

diğine karar vermektir (www.asud.org.tr, 2007).

Mahkemede görevli uzmanların görev tanımlarının belirlenmiş olmasına rağmen sorunlar yaşanabilmektedir. Bunlara örnek olarak dosyaların uzmanlara yönlendirilmesinde yaşanan sıkıntılar verilebilir. Uzmanların hazırladıkları durum raporunda (2008) kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda dosyalar hakkında bilgilendirilme, dosyaların ulaştırılması ve görüşme yapılacak kişilerle iletişime geçilmesi konularında uzmanların sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Uzmandan hangi konu ile ilgili görüş istendiği belirlenmemesi yapılacak olan görüşmeler ve hazırlanacak olan raporun amaca hizmet etmesini zorlaştırabilmektedir. Bunun yanı sıra verilecek olan raporların sonucu destekler nitelikte verilmesi yönünde bir beklenti olduğu, raporların sonuca göre değiştirilmesine yönelik taleplerin olduğu yapılan araştırmalarla belirlenmiştir (Yüksel ve ark., 2006).

Bu sıkıntılarının dışında uygun mekan olmaması, materyal eksikliği ve uzmanlarla hakim ve diğer personel arasındaki mesleki bakış açısı, donanım nedeniyle farklılıkların oluşması diğer önemli sorunlar olarak kabul edilebilir (Yüksel ve diğerleri, 2006).

Mahkemede görevli uzmanların iş durumlarının uygun olmaması, farklı bir uzmanlık alanı gerektiren durumlar, görevlilerin bulunmaması ve uzmanların görevi almalarını engelleyen hukuki veya fiili bir engelin bulunması gibi bazı durumlarda değişik kamu kuruluşlarından ya da özel sektörden çalışanlar mahkemece görevlendirilmektedir (Gençcan, 2004).

Sosyal Çalışmacı (Sosyal Hizmet Uzmanı)

Sosyal çalışmacıya, sosyal hizmet uzmanı da denilmektedir. Sosyal çalışmacı, insanların sosyal hayatıyla ilgili çalışmalar yapar. Zihinsel hastalıkların ve uyum-

suzlukların, kişisel ve sosyal sorunların çözümlenmesi için tedavi uygulanmasını sağlar. Rahatsızlığı meydana getiren faktörleri ortaya çıkarmak için kişilerin sosyal durumlarını inceler; problemleri çözmek için çaba harcar; gerekli sosyal servislerle ilişki kurar; kişiye ve aileye uygulanacak ihtiyaç ve bakımı tespit eder.

4787 sayılı Kanun'la, sosyal çalışmacıların aile mahkemeleri bünyesinde görev yapmaları sağlanmış bulunmaktadır.

Sosyal çalışmacının çalıştığı sahaya bağlı olarak başlıca görevleri şunlardır:

1) Muhtaç, kimsesiz çocukların, bir yetiştirme yurdu-na veya bir aile yanına konulmalarına yardımcı olarak, bunların durumlarını takip etmek,

2) Değişik nedenlerle sosyal sorunlar içerisindeki yaşlıların bir bakım evine yerleştirilerek bakımlarının sağlanması çalışmalarını yapmak,

3) Kalkınmada geri kalmış, başta gecekondular olmak üzere, kırsal ve diğer alanlardaki kimselerin, sosyal ihtiyaçlarını belirlemeye çalışarak, karşılanmasına katkıda bulunmak,

4) Yoksul kimselere, temel gereksinimlerinin karşılanması konusunda kaynak bulmaya çalışmak ve katkıda bulunmak

5) Bünyesinde görev yaptığı kurumlarda, kanun ve benzeri kurullarla verilen görevleri yapmak.

Pedagog

Pedagog, özellikle çocuklarla ilgili çalışmalar yapar. Çocukların sosyal problemlerinin çözümünü ilgilendir. Esasında pedagog, çocuk gelişimi öğretmenliği görevi de icra etmektedir.

4787 sayılı Kanun'la, pedagoğların aile mahkemeleri

bünyesinde görev yapmaları sağlanmış bulunmaktadır.

Pedagogun çalıştığı sahaya bağlı olarak başlıca görevleri şunlardır:

1) Çocuğun sorunlarıyla ilgili olarak, nedenlerini araştırır ve bünyeye uygun çözüm önerileri geliştirir,

2) Ele aldığı çocuk grubunun düzeyine uygun çalışmalar yapar,

3) Alanı ile ilgili gelişmeleri izleyerek, yeni çözüm yöntemlerini dikkate alır,

4) Bünyesinde görev yaptığı kurumlarda, kanun ve benzeri kurullarla verilen görevleri yerine getirir.

Psikolog

Psikolog, bireylerin, duygu ve düşüncelerini, davranışlarını, zekâ ve yeteneklerini anlamaya çalışarak, onların davranışlarının düzeltilmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunur. İnsan davranışlarıyla oluşan sosyal olayları, bireyin çevresiyle ilişkilerini, çevreye uyum sürecini, bu ilişkilerdeki uyumsuzlukları inceler; sorunları belirlemeye çalışarak, çözüm yolları sunar.

Psikolog, görevini yaparken psikolojik araştırma yöntemlerini kullanır. İlk başta ele aldığı konuyu "gözlem"ler. Bu gözlemini, olayların ya da bireyin doğal koşulunda yerine getirir. İsterse, konuyu bir sıraya koyarak da ele alabilir. Buna deney de denilmektedir.

Bu uzmanlar, başta Sağlık Bakanlığı ve üniversitelere bağlı ruh ve sinir hastanelerinde olmak üzere, kreş ve çocuk bakımevlerinde, ruh sağlığı ünitelerinde, ıslahevlerinde, cezaevlerinde ve daha birçok kurum ve kuruluşta görev yaparlar.

2253 sayılı Kanun'un 30. maddesine göre de, çocuk mahkemelerine psikolog atanması söz konusudur. Aynı şekilde, 4787 sayılı Kanun'la, psikoloğların aile mahke-

meleri bünyesinde de görev yapmaları sağlanmış bulunmaktadır.

Psikolojinin çok değişik türde uzmanlık dalları olmakla birlikte, psikolog unvanı altındaki uzmanların çalıştığı sahaya bağlı olarak başlıca görevleri şunlardır:

1) Psikolojik sorunu olan kişiyi, tek başına ve çevresiyle birlikte, psikolojik araştırma yöntemlerini kullanarak inceler, sorunları ve bunların kaynağını belirlemeye çalışır,

2) Bünyesinde çalıştığı kurumdaki ele alınacak kişilerin öncelikle sosyal durumunu belirleyerek, psikolojik sağlığını iyileştirici, koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapar,

3) Değişik görüşme tekniklerini kullanarak kişinin, sorunlarının nedenlerini görmesini sağlayarak, çözümünde yardımcı olur,

4) (2) numaralı görevden farklı olarak, bünyesinde görev yaptığı kurumlarda, kanun ve benzeri kurullarla verilen görevleri yapar.

AİLE MAHKEMELERİNDE İŞLEYİZ VE DÜZEN

Aile Mahkemelerinde Duruşma Düzeni ve Disiplini

Aile mahkemelerinde duruşmaların düzen ve disiplini konularına çok farklı açılardan bakılabilir. Bu konu kapsamında öncelikli olarak, duruşma salonlarındaki düzen ve disiplin akla gelebilir. Bu bağlamda; duruşma salonlarının, mahkeme bina ve koridorlarının ferahlığı ve dekorasyonu gibi fiziki şartlara ek olarak mahkeme görevlilerinin tutum, davranış ve yaklaşımlarının ve hatta mahkeme hâkiminin yerleşme düzeni gibi konular düşünülebilir.

Buna ilave olarak, mahkeme bünyesinde bulunan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı gibi uzmanların görüşmelerini yaptıkları odaların da düzen ve disiplininin önemli olduğu kanısındayız. Çünkü aile mahkemelerinin kendine has özelliğinden dolayı, uzmanların kişiler ile görüşmesi de davaların veya duruşmaların bir parçasını oluşturmaktadır.

Fiziki şartlardaki eksiklik ve sıkıntılar sadece aile mahkemelerine özgü bir durum değildir ve genel olarak çoğu mahkemelerde ve adliyelerde benzer durum söz konusudur. Ancak, aile mahkemelerinde görülen davalarda toplumun temel yapısını oluşturan aileler taraf olmaktadır ve bu mahkemelerde yaşanabilecek olumsuzluklar direkt olarak toplumun temelini oluşturan aileleri ve bireylerini üzerinde etkileyebileceğinden, bu konuya özellikle aile mahkemelerinde önem verilmesinin yerinde olabileceği düşüncesindeyiz.

Mahkeme ve duruşma salonlarının fiziksel yapıya ilave olarak, aile mahkemesi hâkimlerinin tutum ve davranışları ile mahkemedeki yerleşim düzenlerinin de bireyler üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

Aile mahkemelerinde görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı gibi uzmanların, aile hukukuna ilişkin davaların çoğunda etkin olarak rol alması toplum ve aile yapısına olumlu katkılarda bulunağı aşikârdır. Ancak, bazı aile mahkemelerindeki görüşme yerlerinin yetersizliğinin, bu uzmanlardan beklenen katkılarının elde edilmesinde sorun oluşturacağı söylenebilir.

Aile Mahkemesi Kararları ve Kararların Uygulaması

Aile mahkemeleri ilk derece mahkemeleri oldukları için bakılan davalarla ilgili nihai, tedbir niteliğinde ve vesayet makamı olarak çeşitli şekillerde karar verebilir. İlk olarak mahkemeye gelen uyuşmazlık davalarında, mahkeme davayı inceleyip kesin bir hükme varabilir. Bu gibi durumlarda karar şâhisa ilişkinse temyiz yolu açıktır. Ancak, hüküm menkul mal ya da alacakla ilgili ise ka-

nunda belirtilen sınırı geçmiş olması durumunda temyiz yolu açıktır. Asliye hukuk mahkemelerinde olduğu gibi aile mahkemelerinde de temyize başvurma süresi 15 gündür. Yargıtayın temyiz sonunda düzeltme kararı vermesi sonucu da 15 gün içerisinde karar düzeltme yoluna başvurulur (Tercan, 2003).

Aile mahkemeleri hükümlerin yanı sıra tedbir kararları da vermektedirler. Bu kararları Türk Medeni Kanunu'nun İkinci Kitabında bulunan tedbir kararları, 4787 sayılı Kanun'un 6. maddesinde bulunan yetişkinler ve çocuklarla ilgili koruyucu, sosyal, eğitici önlemlere dayanılarak verilmektedir. Son olarak vesayet makamı olarak eskiden sulh hukuk mahkemeleri karar vermektedir. Ancak, aile mahkemelerinin kurulmasıyla beraber vesayet makamı aile mahkemeleri olmuştur. Aile mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde ise asliye mahkemesi vesayet makamı olarak görev yapmaktadır (Tercan, 2003). Aile mahkemelerinde verilen kararların icrasında genel olarak çocukların tesliminde, çocuk mallarına ilişkin koruma kararlarında, nafaka kararlarında, eşler arası mal rejimi kararlarında ve 4787 sayılı Kanun kapsamında verilen önlemler ile 4320 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbirlerin infazında sorunlar yaşanmaktadır.

Aile Mahkemelerinin Adalet Sistemindeki Yeri

Aile mahkemelerinde Cumhuriyet Savcılığının taraf olarak yer almadığı, ancak 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kapsamında tedbir taleplerinde ve verilen tedbir kararlarının takibinde rol aldıkları ve aile mahkemeleri ile savcılık arasındaki ilişkilerin belirli ölçüde sınırlı olduğu söylenebilir. Ancak, soy bağının tahsisi ve evliliğin iptali gibi kamu davalarında taraf olabileceklerinin de belirtilmesi gerekmektedir. Buna ilave olarak, 4787 sayılı Kanun'un 6. maddesinde yer alan önlemler bağlamında, aile mahkemelerinin resmi veya özel sağlık kuruluşları, huzur evleri, eğitim kurumları, kamu veya özel işletmeler gibi kurumlar ile ilişki içinde olabileceği ifade edilebilir, ancak değişik nedenlerden dolayı bu önlemlere yönelik kararların fazla olmamasında dolayı söz

konusu ilişkilerin de sınırlı olacağı düşünülebilir.

Aile Mahkemesinde Uygulanan Yargılama Usulü

4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinin son fıkrasına göre özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanun'da hüküm bulunmayan konularda Türk Medenî Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır. 7. maddenin son fıkrasındaki düzenlemede aile mahkemelerinde uygulanacak usul kurallarında öncelik sırasına göre bir kademelendirme söz konusudur. Buna göre öncelikle özel kanunlardaki usul hükümleri dikkate alınacaktır. Daha sonra 4787 sayılı Kanun'daki usul hükümleri gözetilecek ve 4787 sayılı Kanun'da hüküm bulunmadığı takdirde Türk Medeni Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda aile mahkemelerinin görev alanlarıyla ilgili bazı usul kuralları bulunmaktadır. Bu Kanun'un 131. maddesi gereğince gayıplığa karar verilenin eşi, mahkemece evliliğin feshine karar verilmedikçe evlenemez. Kaybolan kişinin eşi, gayıplık başvurusuyla birlikte veya ayrıca açabileceği evliliğin feshi davasıyla da isteyebilecektir. Evliliğin feshi davasının tek başına açılması durumunda, davacının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir.

4721 sayılı Kanun'un 138. maddesi gereğince, evlenme isteminin reddi kararına karşı tarafların mahkemeye itiraz etme hakları bulunmaktadır. Bu itiraz duruşma açılmaksızın dosya üzerinde yapılacak incelemeyle hükme bağlanır. Evlendirme memurluğunun, evlenme istemini ret kararının mutlak butlan sebeplerinden birisine dayanması hâlinde, buna itiraz davasının basit yargılama usulüyle görülen bir dava şeklinde açılması ve davada Cumhuriyet savcısının da hazır bulunması gerekir.

4721 sayılı Kanun'un 146. maddesi gereğince Cumhuriyet savcısı tarafından re'sen ya da ilgisi olan herkes

tarafından mutlak butlan nedeniyle evliliğin iptali davası açılabilir. Aynı Kanun'un 160. maddesi gereğince evlenmenin butlanı davasında yetki ve yargılama usulü bakımından boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır. Yine Kanun'un 177. maddesi gereğince boşanma kararı verildikten sonra açılacak yeni nafaka davaları ya da hükmedilmiş olan nafaka miktarının artırılması veya azaltılmasına ilişkin davalarda yetkili mahkeme, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesidir.

Tarafların iddialarını delillendirmeleri konusunda 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinin son fıkrası hükmü gereğince 4721 sayılı Kanun'un aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile HUMK hükümleri uygulanmaktadır.

Uygulamada aile mahkemelerindeki usul kurallarının yeterli olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Özellikle tarafların iddialarının delillendirilmesine ilişkin kuralların yeterli olduğu düşüncesi olmakla birlikte eksikliği duyulan ya da düzeltilmesi ihtiyacı olduğu belirtilen kural ve uygulamalar da olduğu ifade edilmiştir.

Özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, 4787 sayılı Kanun'da hüküm bulunmayan konularda Türk Medenî Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanacaktır. 4787 sayılı Kanun'da aile mahkemelerinde dava açmak için, diğer hukuk davaları için HUMK'da öngörülen usulden farklılık söz konusu değildir. Kural olarak aile mahkemesinde de, örneğin asliye hukuk mahkemesinde bir alacak davası açılması için takip edilen yol geçerlidir.

4787 sayılı Kanun'da aile mahkemelerinde görülecek dava ve işlerin maliyetiyle ilgili ayrı hükme yer verilmemiştir. 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesindeki diğer kanunlara ve HUMK'a yapılan yollama gereğince, harç ve masraflar diğer hukuk mahkemelerinden farklılık taşımamaktadır.

Tarafların davanın görülmesi ve sonuçlandırılma-

ması için ödedikleri paraların tümüne yargılama giderleri denilmektedir (Kuru, 2001: 5327). Hukukumuzda yargılama giderleri kavramı, geniş anlamda kullanılmakta ve buna harçlar da dahil edilmektedir. HUMK'nin 423/3. maddesinde ilâm harçları, HUMK'nin 423/6. maddesinde vekâlet ücreti yargılama giderinden sayılmıştır.

Yargılama giderlerinin boşanma veya ayrılık davası içerisinde istek olmasa bile, aile mahkemesi tarafından kendiliğinden çözümlenmesi gerekir. Konunun hüküm fıkrasında yasa yolu denetimine olanak verecek biçimde ayrıntılı olarak gösterilmesi zorunludur.

4320 sayılı Kanun'un 1. maddesindeki "...bu Kanun kapsamındaki başvurular ve verilen kararların infazı için yapılan icrai işlemlerin harca tabi olmayacağı" kuralı gereğince özellikle kadın ve çocukların koruma altına alma ve bu sebeple şiddete maruz kalmış kişilere yargı işlemlerinde ve bu kararların infazlarında mali külfet getirilmemiştir.

HUMK'nin 465. maddesinin birinci fıkrası gereğince kendisiyle ailesinin geçimini önemli ölçüde zarurete düşmeksizin gerekli yargılama giderlerini kısmen ya da tamamen karşılamaktan aciz olan kimseler iddia ve savunmalarında veya icraya ve ihtiyati tedbirlere başvurularında haklı olduklarına dair kanıt gösterirlerse adli yardımdan yararlanabilirler.

Adli yardım, yoksul kimselerin davalarda, icra ve iflas takiplerinde, koruyucu önlemlerde, koruyucu el koymada gerekli olan giderlerden geçici olarak sorumlu tutulmama durumudur. Adli yardımdan ancak gerçek kişiler yararlanabilir. Yabancıların yararlanmaları için ayrıca karşılıklılık koşulu aranmaktadır.

4787 sayılı Kanun, keşif, tanık dinleme, bilirkişi incelemesi vs. delil elde etme (yöntemleri) konularında, aşağıda tartışılan hususlar dışında hukuk usulündeki kurallara yollama yapmıştır (m.7). 4787 sayılı Kanun'un 5. maddesinde belirtilen mahkeme bünyesindeki uzmanlar da, Kanun'da belirtilen görevleri yerine getirmektedirler.

Esasında, iyi eğitilmiş, tecrübeli uzmanlara aile mahkemesi bünyesinde yer verilmesi, bu mahkemelerdeki pek çok dava ve işin çözümünde önemli katkılar sağlayabilir.

Aile mahkemelerindeki duruşmalarda tarafların talepleri, beyanları ve duruşmadaki sair gelişmeler, diğer hukuk mahkemelerindeki yöntemlere göre gerçekleştirilmektedir. Bir başka ifadeyle, (daha çok bilgisayar kullanımıyla) katibe hakim yazdırması suretiyle duruşma tutanakları düzenlenmektedir.

Aile mahkemelerinde görülmekte olan davalarda karar aşamasına ulaşmak için yapılan duruşma sayısı dava türü ve her somut olayın özelliğine göre değişiklik göstermektedir. Aile mahkemelerinin en çok bakmakta oldukları boşanma davalarında zaman süreci bakımından da bölgeden bölgeye hatta mahkemeden mahkemeye farklılıklar bulunmaktadır.

4787 sayılı Kanun'da aile mahkemelerinde, diğer hukuk mahkemelerine göre öngörülmüş olan ayrı ve özel bir süre hükmü bulunmamaktadır. 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinin birinci fıkrasına göre, aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik ederler. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir. Sulha davet hükmü, öncelikle tüketilmesi gereken bir usul kuralıdır. Ancak bu kuralın süreler açısından bir etkisinden söz edebilmek güçtür.

Aile mahkemelerinde, özellikle iş yoğunluğunun fazla olması nedeniyle bir davanın duruşması için ayrılabilen süreler yeterli değildir.

Genel olarak aile mahkemelerinde diğer hukuk mahkemelerinden farklı usul kurallarına yer verilmemiş olmasının, bu mahkemelerde görülen dava ve işlerin özelliği ile bağdaşmadığı düşünülmektedir.

Aile mahkemelerindeki duruşmalarda her dava dosyası için genellikle ayrı saat verildiği ancak uygulamada bu saatlere yeterince uyulmadığı bulunmuştur.

Aile Mahkemelerinde Fiziksel Koşullar

Aile mahkemelerinde, pek çok davada kişilerin 3. kişilerle paylaşmadıkları pek çok sırları, aile içi ilişkileri, mahrem alanları ortaya konulmak zorundadır. Kişiler için özel hayatlarının en gizli bilgilerini mahkemede ortaya koyabilmek kolay bir iş değildir. Bu hususta insanların taşıyacakları kaygılar, bunları anlatabilmelerini güçleştirebilmekte; hatta engellemektedir (Çayabatmaz, 2006).

Fiziksel mekan denilince öncelikle aile mahkemelerinin ayrı bir binaya sahip olup olmaması akla gelmektedir. Halen aile mahkemelerinin ayrı bir binaya sahip olmasına rastlanılmamıştır. Aile mahkemeleri adliye binaları içerisinde diğer mahkemelerden bir farklılık olmaksızın görev yapmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda pek çok yerde yeni adliye binası yapılmıştır. Ancak, yeni adliye binalarında da aile mahkemelerine farklı bir yaklaşımın sergilendiğini söylemek güçtür. Ancak, yeni adliye binalarına, yeni bina olmalarından dolayı genel olarak ilk başlardaki olumlu yaklaşımın görülebildiği, bununla birlikte sadece adliye binasının yeni olmasının yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Aile mahkemelerinde görülmekte olan davaların niteliği, tarafların durumu gözetildiğinde ailenin korunması amacıyla uygun olarak davaların sürdürülüp kararların etkinliğinin sağlanabilmesi açısından uzmanlar için işin koşullarına uygun çalışma ve görüşme odaları hazırlanması gerekmektedir.

Uzmanların görüşme odası, gerekli şekilde düzenlenmelidir. Tarafların kendilerini ifade edebilecekleri huzurlu ve güvenli bir ortam sağlanmış olmalıdır. Bir Büyükşehir adliyesinde yer yokluğundan görüşmelerin E... pastanesinde veya adliye kafeteryasında yapıldığı tespit edilmiştir. Kafeteryada sigara dumanından gözleri yaşa-

ran uzmanı gören tarafın, uzmanın kendi öyküsünden etkilenecek ağladığını sandığı olaylar vuku bulmuştur. Şu an itibarıyla, hiç olmazsa uzmanlarla görüşme odası sağlanana kadar, duruşma salonunda görüşme yapılması daha iyi olacaktır (Gençcan, 2006: 523).

Aynı şekilde uzmanların pek çok adliyede ayrı görüşme yapabilecekleri odalarının bulunmaması nedeniyle, uzman görüşmelerinin mahkeme koridorlarında, bazı adliyelerde koridorlardan dönüştürülen bölmelerde yapıldığı, bunun da pek çok olumsuzluğu beraberinde getirdiği ifade edilmiştir (Yüksel ve ark., 2006:9).

Uzmanların adliye araçlarını kullanmaları mümkün olmamaktadır. Araç ihtiyacı, kişisel girişimlerle giderilmeye çalışılmaktadır (Yüksel ve ark., 2006:10). Uzmanların, özellikle davalarla ilgili olarak ev ziyaretlerinde kullanabilecekleri araç bulunmadığı ve bunun ciddi sorunlara yol açabildiği taraflarca ifade edilmektedir (Gençcan, 2006: 524).

Adliyelerden ayrı bir binası olmadığı için genel olarak aile mahkemelerine ulaşım, giriş-çıkışlar, adliye içerisindeki diğer mahkemelerden bir farklılık taşımamaktadır. Aile mahkemesine dava veya bir işi nedeniyle gelen eşler, çocuklar ve diğer ilgililer, adliye binasına diğer mahkemeler için gelen kişiler ve görevliler ile aynı giriş ve çıkışları kullanabilmektedirler.

Son zamanlarda yapılan yeni adliye binalarında da aile mahkemelerine ulaşım, giriş-çıkışlara ilişkin olarak özel bir yaklaşıma rastlanılmamıştır.

Genel olarak aile mahkemelerinde görülen dava ve işler "aile"ye ilişkin, özel hayatın en mahrem alanına ilişkin sorunlara dayanmaktadır. Aileyi oluşturan eşler ve varsa çocuklar söz konusu sorunları kimi zaman aleni ortamlarda paylaşmakta değişik nedenlerle zorluklar yaşayabilmektedirler. Duruşma salonlarının kişilerin önceden şuur altlarında bıraktığı soğuk yaklaşım, sorunların anlatılmasında anılan zorlukları daha da artırabilmektedir.

Aile mahkemelerindeki duruşma salonlarının, diğer mahkemelerin duruşma salonlarından farklı olmasına dikkat edilmelidir. Aile mahkemelerinin mevcut duruşma salonlarının fiziksel durumu ve tasarımına bakıldığında salonların soğuk görünümü, insanı kaygılandıran, çok da iç açıcı olmayan durumda olduğu anlaşılmaktadır. Duruşma salonlarında hâkim, yüksek yerde oturarak otoriteyi temsil etmektedir. Otoritenin varlığı insanlarda mesafeli durma, kontrollü davranma eğilimleri ile korku ve kaygı duygularını birlikte getirebilir. Yüksek bir kürsüde bulunan otorite ise bu duyguların şiddetini artırır. Çünkü kişiler arasındaki mekânsal yakınlık veya uzaklık iletişimi doğrudan etkilemektedir. En azından hâkim ve tarafların konumlarının daha eşit bir mesafeye indirilmesi ve hâkimin kürsü yerine uygun bir masada oturması iletişimin kurulmasına daha çok yardımcı olacaktır. Ayrıca sağlıklı bir bilgi aktarımının sağlanabilmesi açısından duruşma salonlarının aydınlatma sistemleri ile renklerinin değiştirilerek insan doğasına daha uygun ve iç huzuruna hitap eder şekilde düzenlenmesi yararlı olacaktır (Çayabatmaz, 2006).

Aile mahkemelerindeki duruşma salonlarında hakim oturduğu yerin, bu mahkemelerde kendisine tanınan görevinin niteliğini yansıtması gerektiği, aynı şekilde tarafların, vekillerin, uzmanların ve diğer kişilerin buldukları yerlerin de bu mahkemelerde görülen dava ve işlerin özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiği avukatlar tarafından ifade edilmiştir. Aile mahkemelerindeki duruşma salonlarının şu anki fiziksel yapısı, özellikle 12-13 yaş altındaki çocukların duruşmaya getirilmelerinde çocuklar üzerinde kalıcı olumsuzluklara neden olabileceği riskini taşımaktadır. Bu hususa aile hakimlerince dikkat edildiğini görmek güzel bir gelişmedir.

Aile mahkemelerine özellikle duruşma için gelen eşlerin, çocukların, tanıkların ve ilgililerin bekleme yerleri, diğer mahkemelere örneğin bir ceza mahkemesine gelen kişilerin bekleme yerlerinden farklı değildir. Hatta kimi zaman aile mahkemelerinin ayrı bir bekleme yeri bulunmamakta, diğer mahkemeler ile ortak alanlarda

(mahkeme koridorlarında) beklenilmektedir. Diğer yandan, aile mahkemelerinde bekleme yerlerinin yeterli olmaması, kimi zaman avukatların ve dava sahiplerinin sıralarını duruşma salonundaki izleme yerlerinde beklemelerine neden olabilmektedir. Bu durum duruşmaların aleni olması, iş yoğunluğu gibi nedenlerle duruşma salonunda bir dava görülürken, duruşma salonunun arka tarafındaki bekleme yerlerinde, avukatlar, diğer davanın tarafları ya da başka kişiler bulunabilmektedir. Zaten duruşmada özel hayatlarına ilişkin beyanlarda bulunmakta türlü güçlükler yaşayan taraflar, çocuklar ve ilgililer, dava dışındaki belirtilen kişilerin duruşma salonunda bulunmalarından ayrıca olumsuz etkilenmektedirler.

SONUÇ: ARAŞTIRMANIN GENEL BULGULARI VE MUHTEMEL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Araştırma sonunda görüşmelerden elde edilen bulgular ve çözüm önerileri sırasıyla sunulmuştur. Önce sorunu ortaya koyan bulgu verilecek ve hemen ardından çözümle ilgili düşünceler belirtilecektir.

1. Aile mahkemelerindeki duruşmalarda alışlagelmış kayıt yöntemlerinin sürdürülmesi, bu bağlamda dinlenen kişinin beyanlarının hâkim tarafından kâtime yazdırıldıktan sonra diğer beyana geçilmesi ve ifade sahiplerinin duygusal yapıları da gözetildiğinde açıklanması; zor olan özel hayata ilişkin anlaşmazlıkların tekrar tekrar dile getirilmesine sebebiyet vermekte, ifade sahibinin dikkatini bozabilmekte, anlatımlarını engelleyebilmekte, bu hususlar ise mahkemelerde açılan davaların niteliğiyle bağdaşmamakta, ayrıca zaman kaybına da neden olmaktadır.

Aile mahkemelerinde görülmekte olan davalarda tarafların, çocukların, tanık ve diğer kişilerin genellikle özel hayata ilişkin ve paylaşılması zor olan konuları daha rahat anlatabilmeleri, böylece adaletin tesisinde daha sağlıklı bir ortamın sağlanması için duruşma sırasındaki beyanların ve sair hususların katibe hakim

tarafından yazdırılması yerine teknik cihazlarla kayıt yaptırılarak bunun yazıya dökümünü sağlayan yöntem benimsenmelidir.

2. Aile mahkemeleri diğer mahkemelerle birlikte aynı adliye binası içinde bulunmaktadır. Üstelik büyük çoğunlukla aynı bina içerisinde aile mahkemelerine de ayrı bir kat da tahsis edilememiştir. Bu durum, diğer mahkemelerde duruşma bekleyen sanık, müşteki, tutuklu, kolluk marifetiyle getirilen kişiler, polis, jandarma gibi pek çok kişiyle birlikte aile mahkemelerinde duruşma bekleyen (işli olan) eş, çocuk ve diğer kişilerin bir arada bulunmalarına ve anılan kişilerin bu ortamdan etkilenmelerine, gerginliklerinin artmasına dolayısıyla da aile mahkemelerindeki davalarda ayrıca olumsuzluklara neden olmaktadır.

Yukarıda belirtilen sorunların çözümü için öncelikle ilk aşamada aile mahkemelerine adliye binalarında ayrı bir bölüm tahsis edilmelidir. Daha sonra mâli imkânlar ölçüsünde davaların özellikleri de gözetilerek tefriş edilecek aile mahkemelerine ayrı bina tahsis edilmelidir. Öncelikle aile mahkemelerinin duruşma salonları konuyla ilgili uzmanların da görüşleri alınarak daha sıcak bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda, duvarlarının renkleri, resimler, mahkeme hâkiminin oturacağı kürsünün konumu, çocukların duruşmayı beklerken ve ifadeleri alınırken bulunacakları ortam yeniden düzenlenmelidir. Örneğin, duruşma sırası bekleyen aile ve çocukların bekleme odaları bu çerçevede (içinde oyuncak, kitap v.b olacak şekilde) hazırlanmalıdır.

3. Gün geçtikçe artmakta olan mal rejimlerine ilişkin dava ve işler, aile mahkemelerindeki en zor, sorunlu ve zaman alan dava türlerindedir. Bu sonuçta, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'ndaki hükümler ve bu hükümler çerçevesinde çözüme gitmedeki zorluklar ve konuyla ilgili uzman bilirkişilerin yetersizliği etkili olmaktadır. Uygulamada asıl ya da vekil tarafından dava açılırken boşanma ve mal rejimine ilişkin davalar birlikte açılmakta, daha sonra bu davaların ayrılmasına karar verilmekte

ve usul ekonomisi bakımından kayıplar yaşanmaktadır.

Bu konuların çözülmesi için öncelikle aile mahkemesi hâkimlerine mal rejimlerine ilişkin olarak hizmet içi eğitim verilmelidir. Ayrıca yapılacak anket, seminer, sempozyum gibi etkinliklerle aile mahkemesi hakimlerinin çözüm önerileri de gözetilerek, gerekiyorsa, yasal düzenleme de dahil sorunların azaltılması ve ortadan kaldırılması için çaba harcanmalıdır. Usul ekonomisi bakımından boşanma ve mal rejimine ilişkin davaların birlikte görülmeyeceğinden ayrı ayrı açılması konusunda öncelikle vekillerin meslek içi eğitim, seminer ya da sempozyum gibi etkinliklerle; vatandaşların aile mahkemesi kaleminde veya dava açmak için başvurdukları adliye bölümlerinde bulundurulacak ücretsiz broşürlerle bilgilendirilmeleri yararlı olacaktır.

4. Aile hâkimin görevinin, 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinde de belirtildiği üzere öncelikle tarafları uzlaştırmak olduğu gözetildiğinde diğer mahkemelerde olduğu gibi aile mahkemelerindeki duruşma salonlarında hâkimin bir kürsü üzerinde taraflardan yüksekçe bir yerde bulunması kendisine tanınan görevin nitelikleriyle bağdaşmamaktadır. Benzer yaklaşım taraflar, vekiller, uzmanlar ve diğer kişilerin oturdukları yerler için de söz konusudur.

Bunun için aile mahkemesi hâkiminin, tarafların, vekillerin, uzmanların oturacakları yerlerin mahkemelerin uzlaştırıcı niteliği de gözetilerek düzenlenmesi davaların sağlıklı sonuçlanmasına dolayısıyla ailenin korunmasına olumlu katkı sağlayacaktır.

5. 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesindeki sulha davet hususunda aile mahkemesi hâkimlerinin ilgili uzmanlardan yeterince yararlanmadıkları anlaşılmaktadır.

Bu nedenle aile mahkemelerindeki sulha davet konusu bu mahkemelerin kuruluş amacıyla yakından ilgilidir. Bir başka anlatımla HUMK'daki sulh kurumundan farklı ve daha geniş bir anlam ve amaç taşımaktadır. Bu nedenle sulha davet uygulamasında uzmanlardan daha

çok yararlanılmalıdır. Bunun özellikle tarafların psikolojilerinin daha çok gözetilmesini sağlayacağı ve davaların sulhla sonuçlanmasında başarı oranını artıracacağı düşünülmektedir.

6. 4320 sayılı Kanun gereğince koruma kararı verilmesinde sadece aile mahkemelerinin görevli kılınmaları nedeniyle mesai saatleri dışında ya da hafta sonlarında koruma kararı verilmesini gerektiren durumlarda karar alınması mümkün bulunmamaktadır. Bu durum ciddi sorunların yaşanmasına neden olabileceğinden sonuçta ailenin korunması yeterince sağlanamamaktadır.

Bunun için acil ya da ivedi hallerde de 4320 sayılı Kanun gereğince koruma kararı alınmasını sağlayacak uygulamayı gerektiren öncelikle yasal düzenleme gerekmeden yapılabilecek işlemler tesis edilmelidir.

7. Aile mahkemelerinde duruşmaların aleni olması tarafların çoğu zaman duruşma salonunda bulunan başka dosyaların tarafları, vekiller vb. kişiler nedeniyle anlatım rahatlığını, dolayısıyla davanın sağlıklı olarak çözümlenmesini olumsuz etkilemekte, taraflar gizli duruşma da talep etmedikleri için re'sen gizlilik kararı verilememekte, bazen çok özel durumlarda anlatım rahatlığını sağlamak için başka davaları bekleyenlerin usule aykırı da olsa duruşma salonu dışına çıkmaları ihtiyacı doğmaktadır.

Bu sorunu çözmek için aile mahkemesindeki özellikle özel hayata ilişkin uyuşmazlıklar için hâkimin gizlilik kararı almasını kolaylaştıracak yasal düzenleme yapılmalıdır.

8. Uygulamada aile hâkimlerinin tutumlarına göre, özellikle tedbir nafakasına yaklaşımlarda farklılıklar olduğu, tedbir nafakasına hükmetme konusunda konunun aciliyetine duyarlılığın aynı olmadığı, bu konuda bir standardın bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Bu açıdan öncelikle tedbir nafakası konusunda bir standardın oluşturulmasına çalışılmalıdır. Bunun için yetkili ve sorumlu kurumların meslek içi eğitim, seminer,

sempozyum gibi aile mahkemesi hakimlerine eğitim ve etkinlikler düzenlenmesi yararlı olacaktır. Diğer yandan, hem yasa yolu ve hem de denetim faaliyetlerinde bu konu üzerinde daha çok durulması yararlı olabilir.

9. Aile mahkemelerinde görevlindeki bazı uzmanların, temel eğitim kaynaklarının uzmanlık alanlarıyla ilgili olmadığı, böyle bir durum yaşanmasa bile bazı uzmanların görevlerini yerine getirirken mahkemelerce kendilerinden 4787 sayılı Kanun gereğince istenilen hususlarda (örneğin raporlarında) eksikliklerinin bulunabildiği bu durumun ise aile mahkemelerinin özel ihtisas mahkemeleri olma özelliğiyle bağdaşmadığı anlaşılmaktadır.

Aile mahkemelerinde görevlendirilecek uzmanların ilgili alanda temel eğitim almasına dikkat edilmelidir. Göreve başlayan uzmanların öncelikle aile mahkemelerinde oryantasyon eğitimine alınmaları gereklidir.

10. Aile mahkemelerince hükmedilen nafakaların tahsilinde, nafaka borçlusunun tutumuna bağlı olarak sorunlar yaşanmaktadır. Borcu ödememeye ilişkin yasal düzenlemelerin yeterince caydırıcılığı sağlamadığı, bu nedenle nafakaların zamanında tahsil edilemediği anlaşılmaktadır. Ayrıca hükmedilen nafaka tutarlarının çoğu zaman, nafaka alacaklısının zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Aile mahkemelerince hükmedilen tedbir vb. nafaka kararlarının icra yoluyla tahsilinde, borçlunun keyfi davranışlarına yol açabilecek durumların giderilmesi bağlamında, icra müdürlüklerinde konuya yaklaşımın daha iyi hale getirilmesi için eğitim vb. faaliyetler artırılmalıdır. Diğer yandan, icra müdürlüklerinin denetimiyle görevli kişi ve mercilerin bu konu üzerinde daha hassas davranmaları yararlı olur. Ayrıca, nafaka borçlusunun ödememe durumunda hakkında uygulanacak ceza hükümleri ağırlaştırılmalıdır. Özellikle tedbir nafakasına hükmedilirken, nafaka alacaklısının zorunlu ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı konusunda üzerinde daha hassas davranılması konusu, meslek içi eğitim faaliyetlerinde ele alınmalıdır.

11. HUMK'daki diğer hukuk davalarında geçerli olan kesin sürelerle ilişkin kuralların aile mahkemelerinde uygulanması, ailenin korunması yaklaşımıyla her zaman bağdaşmamaktadır. Kesin sürelerle ilişkin kurallar, 4787 sayılı Kanun'un 7. Maddesindeki sulha daveti (uzlaştırma) da olumsuz etkilemektedir. Ayrıca aile mahkemelerinde görülen duruşmalarda kimi yerlerde bir davanın duruşmasına ortalama 5-10 dakika süre tanınabildiği, bunun da aile mahkemelerinin kuruluş amacına uygun hizmet vermesine uygun düşmediği anlaşılmaktadır.

4787 sayılı Kanun'da yapılacak değişiklikle, aile mahkemelerindeki davalarda aile hâkimlerine uzlaşma ihtimaline binaen kesin süre uygulamasında takdir hakkı sağlanmalıdır. Öncelikle Türkiye'de aile mahkemesi sayısı, en çok iş yoğunluğu olan büyükşehirlerden başlanılmak üzere artırılmalıdır. Diğer yandan, aile mahkemelerinin zamanını en çok tüketen mal rejimi, çocuk malları gibi dava türlerinde yaşanan sorunların çözümüne çalışılmalıdır. Böylece, aile mahkemelerinin yoğunluğu oluşturan davalara daha çok zaman ayırmalarına imkân tanınabilir.

12. 4787 sayılı Kanun'un 7. maddesinde öngörülen sulha davette başarı oranının çoğunlukla tek haneli rakamları (%10'ları) geçmediği, başarı oranının istenilen düzeyde olmamasının; sosyal yapı, eşlerin yakınlarının etkisinde kalmaları, eğitim eksikliği, duruşmalarda kendilerine yeterli zamanın sağlanamaması, duruşma salonlarının istenilen yapıya sahip olmaması ... gibi nedenleri olduğu anlaşılmıştır.

Aile mahkemelerinin kurulma nedeninin Türk aile yapısının korunması olduğu da gözetilerek, sulha davetin başarısını olumsuz etkileyen nedenlerin çözümü için, yetkili kurum ve kuruluşların daha etkin çalışmalar yapması yararlı olacaktır. Özellikle, bu alanda değişik etkinliklerle eğitime önem verilmelidir. Aile mahkemelerindeki duruşmalar için tanınabilen sürenin artırılmasına çalışılmalıdır. Sulha davette, uzman desteğinden daha çok yararlanılmalı, gerekliyse eşlere, yakınlarından ayrı

olarak sulh konusundaki özgür iradeleri ortaya konulmaya çalışılmalıdır.

13. 4787 sayılı Kanun'un 2. maddesinde ilçelerde aile mahkemesi kurulması için öngörülen "merkez nüfusu 100.000'in üzerinde olma" ölçütü yerinde değildir. Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde asliye hukuk mahkemelerinin görevli olması, aileye ilişkin davaların hem daha geç bitirilmesine, hem de ihtisaslaşmanın olumlu katkılarından mahrum olmaya neden olabilmektedir.

Ailenin korunması amacının önemi ve tartışılmaz gerekliliği karşısında 4787 sayılı Kanun'un 2. maddesindeki ilçelere ilişkin olarak öngörülen nüfus ölçütünden vazgeçilerek, bunun yerine gelen iş sayısı (örneğin yılda 500'ün üzerinde aile mahkemesinin görev alanına giren dava sayısı) ölçütü esas alınabilir.

14. Aile mahkemesinde görevli hâkim, uzman ve personelin mesleki bakış, donanım, bilgi birikimi ve bilimsel görüşlerden doğan farklılıkların uygulamada sorun oluşturduğu ifade edilmektedir.

Sorunun giderilmesinde, aile hâkimi, uzman ve personelden oluşan gruplara yönelik seminerler düzenlen-

meli, bilgi alışverişi sağlanmalı ve uygulamada birlik oluşturulmalıdır.

15. 4320 sayılı Kanun'a bağlı olarak aile hâkimlerince verilen önlem kararlarının infazında uygulamada birliktelik sağlanamadığı, bazen infazın aile mahkemelerince, çoğu zaman da Cumhuriyet başsavcılıklarınca yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca 4320 sayılı Kanun'a bağlı olarak aile hâkimlerince verilen önlem kararlarının infazının genel kolluk tarafından yerine getirilmesinin, infazda gecikmelere, kolluğun diğer görevleri nedeniyle konuya yeterince önem verilemediğinden olumsuzluklara neden olduğu anlaşılmaktadır.

Bu konuda birlikteliğin sağlanması için öncelikle meslek içi eğitimlerde konu üzerinde durulmalıdır. Mahkeme denetimlerinde de bu konu irdelenmelidir. Olumsuzlukların giderilmesi açısından, 4320 sayılı Kanun'a göre verilen kararların infazında görevli kolluk içerisinde aile konusunda görevli birim oluşturulmalıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde, öncelikle Büyükşehirlerde pilot uygulama başlatılmalı, imkânlar ölçüsünde bu uygulama diğer yerlere de yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Akıntürk, T. (2006), Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, İkinci Cilt.

Aytaç, M. (2008), Uluslar arası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi, "Aile Ombudsmanlığı Hakkında Avrupa Konseyi NO. R (98) 1 Sayılı Tavsiye Kararı Üzerinde Bir İnceleme", http://www.yayin.adalet.gov.tr/6_sayi%20icerik/Mehlika%20AYTAÇ.htm, (14.09.2008)

Balo, Y. S. (2005), Uluslararası İlişkiler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara.

Cılga, İ. (2002), "Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme", Aile ve Toplum Dergisi, sayı 5, Cilt 2, Yıl 5, Nisan-Haziran 2002

Cılga, İ. (2008), <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi.htm> (e.t. 12.04.2008)

Çay, F. (2008), <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi2.htm> (e.t. 12.05.2008)

Çayabatmaz, E. (2006) "Aile Mahkemelerinin Duruşma Salonlarının Düzenlenmesi", Ankara.

Gençcan, Ö. U. (2006), Boşanma Hukuku, Ankara.

Hacıoğlu, B. C. (1999), "4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'la İhdas Edilen "Ailenin Korunmasına Dair Kanun'a Muhalefet Suçu" Üzerine Bir İnceleme", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 1.

<http://bianet.org/bianet/kategori/kadin/102746/kadin-hala-siddet-gorse-de-simdi-daha-bilincli> (30.10.2008)

<http://courts.delaware.gov/Courts/Family%20Court/?history.htm>

<http://courts.delaware.gov/Courts/Family%20Court/?history.htm> (2008)

<http://ec.europa.eu>, 2008

http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/

[jurisdiction_courts_ger_en.htm](http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/)

<http://en.wikipedia.org>, 2008

http://en.wikipedia.org/wiki/Family_Proceedings_Court

http://en.wikipedia.org/wiki/Family_Proceedings_Court (2008)

<http://www.adalet.gov.tr/rapor/rapor2006.pdf>

<http://www.adalet.gov.tr/rapor/rapor2007.pdf>

http://www.adli-sicil.gov.tr/istatistik_2006/hukuk/huk5.htm

<http://www.asud.org.tr>, 2007

http://www.asud.org.tr/yazilar.files/Nereden_Cikti_Aile_Mahkemelerindeki_Bu_Uzmanlar.doc (28.08.2008)

<http://www.bcjusticereview.org>, 2008

http://www.bcjusticereview.org/media_releases/2003/unified_fcc.pdf

http://www.bcjusticereview.org/media_releases/2003/unified_fcc.pdf (2008)

http://www.courts.state.hi.us/page_server/Courts/Family/153E4A87ED63B9F8EBD8E1142F.html

http://www.courts.state.hi.us/page_server/Courts/Family/153E4A87ED63B9F8EBD8E1142F.html (2008)

http://www.familyrightsassociation.com/bin/white_papers-articles/history_of_family_court.htm (2008)

<http://www.helplinelaw.com/lawyers/international/australia-lawyers/familylaw-b.php>

<http://www.helplinelaw.com/lawyers/international/australia-lawyers/familylaw-b.php> (2008)

<http://www.justice.gc.ca>, 2008

<http://www.justice.gc.ca/eng/dept-min/pub/ccs-ajc/page3.html#unified>

<http://www.justice.gc.ca/eng/dept-min/pub/ccs-ajc/page3.html#unified> (2008)

<http://www.nycourts.gov/courts/nyc/family/index.shtml>,

<http://www.nycourts.gov/courts/nyc/family/index.shtml>, (2008)

Hurst, H. Jr. (1999), 'Family Courts in the United States' Family Court Bulletin, Volume 1Issue1,http://www.sconet.state.oh.us/Judicial_and_Court_Services/family_court/vol1num1.pdf (12.10.2008)

Işiloğlu, B. (2006), "Anksiyete Ve Depresyon Tanısı İle İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyum Ve Hastalıkla İlişkisi", Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, Dr.Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Karınca, E. (2007a), "Aile İçi Şiddet Mağdurunun Hukuki

Özok, Ö. (2008), http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/040313_aile.aspx (e.t.10.05.2008)

Öztan, B. (2004), Aile Hukuku, Ankara.

Şener, E. (2001), Hukuk Sözlüğü, Ankara.

Tercan, E. (2003), "Türk Aile Mahkemeleri", AÜHFĐ, C.52, S.03.

Terril, R. J. (1999), World Criminal Justice Systems, Cincinnati: Anderson Publishing co.

Türk, H. S. (2002), "Çağdaş Türkiye için Yeni Türk Medeni Kanunu", 24 Ağustos 2001 günü İstanbul'da Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi, VIII. Uluslar arası Konferansındaki açış konuşması, Ankara 2002,

Yüksel, N. D., Fidan, M. İ., Çavunduroğlu, D., Eğri-
dağ, S. T. (2006), "Aile Mahkemeleri Uzmanlarının Durum Raporu", http://www.asud.org.tr/yazilar_files/Aile%20Mahkemeleri%20Uzmanlarinin%20Durum%20Raporu.pdf (28.8.2008)